
6. RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

Respublikos Prezidento vaidmuo įstatymų leidybos srityje

Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas

<...> įstatymų leidybos procese, be Seimo, dalyvauja ir Respublikos Prezidentas: jis pasirašo ir skelbia Seimo priimtus įstatymus, taip pat turi santykinio veto teisę, t. y. teisę grąžinti Seimui jo priimtą įstatymą iš naujo svarstyti. Neabejotina, kad šios Respublikos Prezidento teisės yra vertinamos kaip papildoma Seimo priimtų įstatymų konstitucingumo garantija.

Respublikos Prezidento įgaliojimai pasirašyti tarptautines sutartis ir teikti jas Seimui ratifikuoti (Konstitucijos 84 straipsnio 2 punktas)

Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas

Konstitucijos 84 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad Respublikos Prezidentas „pasirašo Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir teikia jas Seimui ratifikuoti“. Šie Respublikos Prezidento įgaliojimai yra jo bendrosios dalykinės kompetencijos, įtvirtintos Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkte („Respublikos Prezidentas: 1) sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką“), įgyvendinimo būdai. Tai išplaukia ir iš Konstitucijos 77 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinto Respublikos Prezidento bendro statuso: jis yra valstybės vadovas.

<...> čia yra ne vienas jungtinis, o du kokybiškai savarankiški įgaliojimai: 1) pasirašyti tarptautines sutartis ir 2) teikti Seimui ratifikuoti paties Respublikos Prezidento bei kitų įgaliotų valstybės pareigūnų pasirašytas tarptautines sutartis. Esminis klausimas čia yra tas, ar tik Prezidentas turi tokias teises, t. y. ar kitoms valstybės valdžios institucijoms draudžiama pasirašyti tarptautines sutartis ir teikti Seimui jas ratifikuoti.

Tai, kad Ministras Pirmininkas turi teisę pasirašyti tarptautines sutartis, galima spręsti iš konstitucinių nuostatų dėl Vyriausybės įgaliojimų užsienio politikos ir tarptautinių santykių srityje. <...>

<...>

Kitaip vertintina Konstitucijos 84 straipsnio 2 punkto nuostata, kad Respublikos Prezidentas „teikia jas Seimui ratifikuoti“. Kituose Konstitucijos straipsniuose, nustatančiuose valstybės valdžios institucijų kompetenciją, nenurodyta, kad Vyriausybė ar kokie nors kiti valdžios subjektai turi teisę teikti Seimui ratifikuoti tarptautines sutartis. Ši teisė pagal Konstituciją kaip vieningą aktą yra Respublikos Prezidento prerogatyva.

Respublikos Prezidento funkcija atstovauti Lietuvos valstybei (Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalis)

Konstitucinio Teismo 1996 m. rugsėjo 25 d. nutarimas

<...> Konstitucijos 77 straipsnio antroji dalis pirmiausia reiškia, kad Respublikos Prezidento – valstybės vadovo funkcija yra atstovauti Lietuvos valstybei tarptautinių santykių, t. y. santykių su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, srityje. Tai iš esmės yra reprezentacinė valstybės vadovo funkcija. Beje, panašias funkcijas vykdo ir kitų aukščiausiųjų valstybės valdžios institucijų – Seimo, Vyriausybės – vadovai. Tačiau oficialaus atstovavimo valstybei Konstitucijos 77 straipsnio prasme negalima sieti su konkrečių teisių, įgaliojimų suteikimu, o tuo labiau su atstovavimu turkiniuose santykiuose. <...>

Vidaus santykių srityje valstybei gali atstovauti ir kiti valstybės pareigūnai, kuriuos įpareigoja įstatymai ar kiti jų kompetenciją nustatantys teisės aktai.

Išrinkto Respublikos Prezidento pareigų ėjimo pradžia (Konstitucijos 80, 82 straipsniai)

Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas

Konstitucijos 82 straipsnyje nustatyta: „Išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti rytojaus dieną pasibaigus buvusio Respublikos Prezidento kadencijai, po to, kai Vilniuje,

dalyvaujant Tautos atstovams – Seimo nariams, prisiekia Tautai būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.“

Valstybėse, kuriose prezidentas renkamas visuotiniuose rinkimuose, paprastai tarp rinkimų rezultato paskelbimo ir prezidento pareigų ėjimo pradžios yra tam tikras laikotarpis. Tuo metu kadenciją baigiantis prezidentas toliau eina savo pareigas, dirba parlamentas ir jo pasitikėjimą turinti vyriausybė, kurią formuojant dalyvavo šalies vadovas. Pakankamai ilga pauzė paaiškinama tuo, kad reikia tam tikro laiko pasitraukiančiam prezidentui pasirengti valstybės vadovo pareigų perdavimui, o naujajam – pasirengti pareigų priėmimui.

Toks laikotarpis nustatytas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 80 straipsnyje. Per šį laikotarpį kadenciją baigiantis Respublikos Prezidentas tebėra valstybės vadovas. Jam priklauso visi pagal Konstituciją valstybės vadovui suteikti įgaliojimai. Tik jis vienas gali juos vykdyti. Naujai išrinktas Respublikos Prezidentas nuo galutinių rinkimų rezultatų paskelbimo iki priesaikos davimo valstybės vadovo įgaliojimų dar neturi. <...>

Prisiekus naujajam Respublikos Prezidentui, nutrūksta buvusiojo Respublikos Prezidento įgaliojimai <...>.

Respublikos Prezidento įgaliojimai Vyriausybės formavimo srityje

Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas

Respublikos Prezidento ir Vyriausybės santykius reguliuoja Konstitucijos normos, nustatančios, kad Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu skiria Ministrą Pirmininką, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį. Jis Seimo pritarimu atleidžia Ministrą Pirmininką, priima Vyriausybės gražinamus įgaliojimus išrinkus naują Seimą ir paveda jai eiti pareigas, kol bus sudaryta Vyriausybė, priima Vyriausybės atsistatydinimą ir prireikus paveda jai toliau eiti pareigas arba paveda vienam iš ministrų eiti Ministro Pirmininko pareigas, kol bus sudaryta nauja Vyriausybė. Respublikos Prezidentas Vyriausybei atsistatydinus ar gražinus savo įgaliojimus ne vėliau kaip per 15 dienų teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą, Ministro Pirmininko teikimu skiria ir atleidžia ministrus ir t. t.

<...> Pagal Europos konstitucinę tradiciją prezidentas vyriausybės vadovu skiria tą asmenį, kurį remia parlamento dauguma. Tokios konstitucinės praktikos laikomasi ir Lietuvoje.

Seimo ir Respublikos Prezidento įgaliojimų Vyriausybės formavimo srityje analizė leidžia teigti, kad šiame procese Respublikos Prezidento veiklos svarbiausias uždavinys – laiduoti valdžios institucijų sąveiką. Formuojant Vyriausybę jo veiksmus visų pirma turėtų lemti pareiga veikti taip, kad būtų sudaryta veiksminga, t. y. turinti Seimo pasitikėjimą, Vyriausybė.

Taigi remiantis parlamentinės demokratijos principais, įtvirtintais Konstitucijoje, darytina prielaida, kad Respublikos Prezidentas negali laisvai pasirinkti Ministro Pirmininko ar ministrų kandidatūrų, nes visais atvejais minėtų pareigūnų skyrimas priklauso nuo Seimo pasitikėjimo ar nepasitikėjimo jais. Kartu negalima ignoruoti ir to, kad Respublikos Prezidentas, būdamas vykdomosios valdžios dalis, turi tam tikrą politinio poveikio galimybių Vyriausybės personalinės sudėties formavimui.

<...>

Prisiekus naujajam Respublikos Prezidentui, nutrūksta buvusiojo Respublikos Prezidento įgaliojimai, kartu nutrūksta ir Vyriausybės ryšys su valstybės vadovu, kuris taip pat ją formavo. Konstitucinis Teismas, remdamasis konstitucinių normų analize, daro išvadą, kad Vyriausybė privalo gražinti įgaliojimus naujai išrinktam Respublikos Prezidentui prisiekus ir pradėjus eiti pareigas.

<...> Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijos 80, 82 straipsnių ir 92 straipsnio ketvirtosios dalies normas, daro išvadą, kad Vyriausybės įgaliojimai turėtų būti gražinami Respublikos Prezidentui tą dieną, kai jis pradeda eiti savo pareigas. Šis aiškinimas pagrįstas tuo, kad Konstitucijoje nenumatytas joks kitas terminas.

<...>

Po Seimo rinkimų Respublikos Prezidentas, vadovaudamasis Konstitucijos 84 straipsnio 6 punktu, priima Vyriausybės gražinamus įgaliojimus ir paveda jai eiti pareigas, kol bus sudaryta nauja Vyriausybė. Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 15 dienų teikia Seimui svarstyti naują Ministro Pirmininko kandidatūrą. Taip pradeda formuoti nauja Vyriausybė. <...>

Po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė taip pat grąžina savo įgaliojimus naujai išrinktam Respublikos Prezidentui. Tačiau Konstitucijos normose nenumatyta, kad tuomet Vyriausybė privalo atsistatydinti. Taip yra dėl to, kad pasikeitus valstybės vadovui toliau išlieka Seimo pasitikėjimas Vyriausybe. Todėl įgaliojimų grąžinimo po Respublikos Prezidento rinkimų atveju valstybės vadovo pavedimas toliau eiti pareigas turėtų būti duodamas tai pačiai Vyriausybei. Tuo tarpu Vyriausybės atsistatydinimo atveju Respublikos Prezidentas gali pavesti Ministro Pirmininko pareigas eiti ir kitam Vyriausybės nariui.

<...>

<...> Konstitucijos 84, 92 ir 101 straipsnių turinio analizė leidžia teigti, kad toks įgaliojimų grąžinimas [po Respublikos Prezidento rinkimų] nesuponuoja Vyriausybės atsistatydinimo. <...> Grąžinusi įgaliojimus, Vyriausybė išlieka legitimi.

Tačiau įgaliojimų grąžinimo procedūra yra ne tik tarpinstitucinio mandagumo išraiška – ji suteikia galimybę Respublikos Prezidentui patikrinti, ar Seimas ir toliau pasitiki Vyriausybe. Respublikos Prezidentas, remdamasis Konstitucijos 92 straipsniu, 84 straipsnio 8 punktu bei atsižvelgdamas į parlamentinės demokratijos tradiciją, Konstitucijos 84 straipsnio 8 punkte nustatyta tvarka teikia Seimui svarstyti įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrą. Seimui pritarus Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikėtų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti.

Jei Seimas nepritaria Ministro Pirmininko kandidatūrai, tai reikėtų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti (Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktas). Tai būtų konstitucinis pagrindas pradėti naujos Vyriausybės sudarymo procedūrą.

Respublikos Prezidento statusas ir įgaliojimai (Konstitucijos 77, 84 straipsniai)

Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas

Respublikos Prezidento statusas atskleistas Konstitucijos 77 ir 84 straipsniuose. Juose įtvirtinta šios valstybės institucijos esmė, nustatytos Respublikos Prezidento galios, jo pagrindinės veiklos funkcijos bei kryptys, atskleidžiančios Respublikos Prezidento vietą valdžios sistemoje, santykius su kitomis valstybės valdžią vykdančiomis institucijomis. <...>

<...>

Respublikos Prezidentas komisijas sudaro, kai tai reikalinga konstituciniams įgaliojimams įgyvendinti. Pavyzdžiui, sudarytos Pilietybės ir Malonės komisijos atlieka parengiamuosius veiksmus, reikalingus Konstitucijos 84 straipsnio 21 ir 23 punktuose nustatytiems Respublikos Prezidento įgaliojimams teikti Lietuvos Respublikos pilietybę bei malonę nuteistiesiems vykdyti. <...> Tačiau Konstitucijoje nėra numatyta, kad Respublikos Prezidentas spręstų žmogaus teisių ir laisvių apribojimo klausimus, taigi nėra ir konstitucinių prielaidų įstatymu pavesti Respublikos Prezidentui sudaryti komisiją, kuri spręstų tokio pobūdžio klausimus.

<...> Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad įstatymuose gali būti suformuluoti papildomi Respublikos Prezidento įgaliojimai, kartu pažymi, kad tokių naujų funkcijų pobūdis neturėtų disonuoti ar konkuruoti su konstituciniais Respublikos Prezidento įgaliojimais, prieštarauti konstituciniam Lietuvos valstybės vadovo statusui.

Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią (Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktas, 112 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte nustatyta, kad Respublikos Prezidentas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką; skiria Apeliacinio teismo teisėjus, iš jų – Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria ir atleidžia apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus.

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto normos, nustatančios Respublikos Prezidento įgaliojimus skiriant ir atleidžiant teisėjus, yra susijusios su Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalimi, kurioje

nustatyta, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. <...>

Taigi Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte yra įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią. Tai – reikšmingas valstybės vadovo konstitucinio statuso elementas. Nurodytų Respublikos Prezidento įgaliojimų šioje srityje pakeitimas ar apribojimas, taip pat tokios šių įgaliojimų įgyvendinimo tvarkos nustatymas, kai Respublikos Prezidento veiksmai būtų saistomi Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimų, reikštų Respublikos Prezidento konstitucinės kompetencijos pasikeitimą.

<...>

<...> Įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti, kokie subjektai parenka teisėjų kandidatūras Respublikos Prezidentui. Ši funkcija gali būti priskirta ir teisingumo ministrui, tačiau teisingumo ministro teisė parinkti teisėjų kandidatūras Respublikos Prezidento nesaisto.

<...>

Įstatyme nustatyta teisėjų skyrimo procedūra, kaip minėta, neturi pažeisti teisminės valdžios nepriklausomumo. Kartu ši procedūra negali pažeisti ir Konstitucijos 5 straipsnyje nustatytos valstybės valdžių (nagrinėjamu atveju – Respublikos Prezidento ir Teismo) pusiausvyros.

<...>

Atsižvelgiant į Konstitucijoje nustatytą teismų formavimo tvarką, taip pat į Respublikos Prezidento ir specialios teisėjų institucijos santykių konstitucinį reguliavimą, darytina išvada, kad Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija turi patarti Respublikos Prezidentui visais teisėjų skyrimo, jų profesinės karjeros, taip pat atleidimo iš pareigų klausimais. Šios institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra šios institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų.

Taigi pagal Konstituciją speciali teisėjų institucija ne tik padeda Respublikos Prezidentui formuoti teismus, bet ir yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą. Kita vertus, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyta speciali teisėjų institucija interpretuotina kaip svarbus Teismo – savarankiškos valstybės valdžios – savivaldos elementas.

<...>

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte, taip pat 112 straipsnyje nustatyti Respublikos Prezidento įgaliojimai teisminės valdžios formavimo srityje.

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto turinio analizė leidžia teigti, kad jame įtvirtinta tik Respublikos Prezidento teisė skirti Apeliacinio teismo pirmininką, apygardų ir apylinkių teismų pirmininkus. Šiame straipsnyje nėra tiesiogiai įtvirtintos Respublikos Prezidento teisės skirti ar atleisti apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus.

<...>

<...> Konstitucijos 112 straipsnyje nustatyta, jog dėl teisėjų paskyrimo Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. <...> Kaip minėta, Konstitucijoje teisingumo ministro teikimas skirti teisėjus nenumatytas, toks teikimas negali sąlygoti Respublikos Prezidento įgaliojimų įgyvendinimo.

<...>

<...> Pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas neturi įgaliojimų deleguoti teisėją į Teisingumo ministerijos ir Teismų departamento struktūras.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis statusas (Konstitucijos 77 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas

Pagal Konstitucijos 77 straipsnį Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka

Lietuvos Respublikos piliečiai. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų piliečių teisinio statuso.

<...>

Respublikos Prezidento <...> statuso ypatybės lemia ir skirtingas teisės į neliečiamybę garantijas, <...> imuniteto apimtį.

Respublikos Prezidento imunitetas (Konstitucijos 86 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas

Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Respublikos Prezidento asmuo neliečiamas: kol eina savo pareigas, jis negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn.“

<...>

[Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalies nuostata] yra įtvirtintas Respublikos Prezidento <...> imunitetas. Imunitetas – tai asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms tinkamai atlikti. Respublikos Prezidento kaip valstybės vadovo <...> imunitetas turi užtikrinti, kad Respublikos Prezidentas <...> galėtų nekliudomai vykdyti Konstitucijoje nustatytas funkcijas, kad būtų užkirstas kelias galimam vykdomosios valdžios pareigūnų neigiamam poveikiui Respublikos Prezidentui <...>. Dėl šių tikslų Respublikos Prezidento <...> asmens neliečiamybės papildomų garantijų nustatymas yra leistinas ir nepaneigia Konstitucijoje (29 straipsnis) įtvirtinto visų asmenų lygiateisiškumo principo.

<...>

Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentas, kol eina savo pareigas, negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn. Vadinasi, pareigų vykdymo laikotarpiu Respublikos Prezidento imunitetas yra itin platus – jo teisė į asmens neliečiamybę gali būti ribojama tik po to, kai jis baigia eiti savo pareigas. Kita vertus, imunitetas yra ribotas laiko atžvilgiu: jis pradedamas taikyti, kai Respublikos Prezidentas pradeda eiti savo pareigas, o baigiamas jų netekus. Pabrėžtina, jog Konstitucijoje yra numatyta Respublikos Prezidento konstitucinė atsakomybė: paaiškėjus, kad jis šurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ar padarė nusikaltimą, Seimas apkaltos proceso tvarka gali Respublikos Prezidentą pašalinti iš pareigų (Konstitucijos 86 straipsnio 2 dalis), o tada jo teisė į asmens neliečiamybę gali būti ribojama tokiais pat pagrindu ir tokia pat tvarka kaip ir visų kitų asmenų.

<...>

Respublikos Prezidento imunitetas, kaip minėta, jo pareigų vykdymo laikotarpiu yra labai platus. Jo turinį sudaro tai, kad Respublikos Prezidento atžvilgiu jo pareigų vykdymo metu negali būti vykdomas baudžiamasis persekiojimas, nes jis negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, taip pat negali būti imamasi jokių priemonių (išskyrus apkaltos procesą), kuriomis būtų sudarytos sąlygos baudžiamajam persekiojimui pradėti. Taigi darytina išvada, kad Respublikos Prezidento atžvilgiu negali būti taikomos jokios operatyvinės veiklos formos, taip pat ir nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis statusas (Konstitucijos 77 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

Konstitucijos 77 straipsnyje nustatyta:

„Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas.

Jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų.“

Aiškindamas Konstitucijos 77 straipsnį, Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime konstatavo: „Valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų piliečių teisinio statuso.“ Pagal Konstituciją Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas skiriasi ir nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, individualų, išskirtinį teisinį statusą atskleidžia įvairios Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios: Respublikos Prezidento asmens neliečiamybę; negalimumą Respublikos Prezidentui būti Seimo nariu, užimti kitas pareigas, gauti kitokį atlyginimą, išskyrus Respublikos Prezidentui nustatytą atlyginimą ir atlyginimą už kūrybinę veiklą; asmens, išrinkto Respublikos Prezidentu, pareigą sustabdyti savo veiklą politinėse partijose ir politinėse organizacijose; reikalavimus kandidatams į Respublikos Prezidentus bei Respublikos Prezidento rinkimų pagrindus ir tvarką; Respublikos Prezidento priesaiką; Respublikos Prezidento įgaliojimus, jų pradžią ir pabaigą ir kt.

Respublikos Prezidento ir jo rezidencijos finansavimas; Respublikos Prezidento pensija (Konstitucijos 90 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

Konstitucijos 90 straipsnio nuostatos interpretuotinos atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstituciją Respublikos Prezidento teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų valstybės pareigūnų statuso. <...> Konstitucijos 90 straipsnyje įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentas turi rezidenciją ir kad Respublikos Prezidento ir jo rezidencijos finansavimą nustato įstatymas. Šios konstitucinės nuostatos reiškia ir tai, kad Respublikos Prezidento veiklą finansuoja, Respublikos Prezidento materialines ir socialines garantijas užtikrina valstybė, kad tam reikalingos lėšos turi būti numatomos valstybės biudžete, kad Respublikos Prezidento ir jo rezidencijos finansavimas turi būti reguliuojamas įstatymais. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjui neleidžiama nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigtas individualus, nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso besiskiriantis Respublikos Prezidento teisinis statusas ir sudarytos teisinės prielaidos kurį nors kitą asmenį prilyginti Respublikos Prezidentui – valstybės vadovui.

Konstituciniai reikalavimai, kad Respublikos Prezidento ir jo rezidencijos finansavimą nustato įstatymas, taip pat kad neleidžiama nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigtas individualus, nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso besiskiriantis Respublikos Prezidento teisinis statusas ir sudarytos teisinės prielaidos kurį nors kitą asmenį prilyginti Respublikos Prezidentui, reiškia ir tai, kad neleidžiama nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų sudarytos teisinės prielaidos kurį nors kitą asmenį prilyginti buvusiam Respublikos Prezidentui.

Įstatymų leidėjas gali, nepažeisdamas Konstitucijos, nustatyti buvusio Respublikos Prezidento finansavimą atsižvelgdamas į tai, kokiais konstituciniais pagrindais yra nutrūkę Respublikos Prezidento įgaliojimai, taip pat į tai, ar tas pats asmuo nėra perrinktas arba vėl išrinktas Respublikos Prezidentu.

Konstitucijos 90 straipsnio nuostatos suponuoja tai, kad neatskiriamas Respublikos Prezidento finansavimo elementas ir valstybės vadovo konstitucinė socialinė garantija yra Respublikos Prezidento pensija. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį šios pensijos dydį, tokias jos skyrimo ir mokėjimo sąlygas, kurios atitiktų Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, orumą, jo individualų, išskirtinį teisinį statusą. Konstitucijos 90 straipsnio nuostatos reiškia ir tai, kad įstatymų leidėjui neleidžiama nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį koks nors asmuo, kuris nebuvo išrinktas Respublikos Prezidentu, galėtų gauti Respublikos Prezidento pensiją.

<...>

Respublikos Prezidento pensijos, kaip valstybės vadovo esminės socialinės garantijos, nustatymas pagal Konstituciją sietinas tik su šiomis sąlygomis: 1) asmuo buvo išrinktas Respublikos Prezidentu; 2) jo įgaliojimai yra nutrūkę.

<...>

Pabrėžtina, kad Konstitucijoje buvusio Respublikos Prezidento socialinės garantijos, jo finansavimas nėra siejami su buvusio Respublikos Prezidento išėjimu iš valstybės tarnybos.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinio statuso išskirtinumas

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės vadovo konstitucinis institutas buvo nustatytas 1992 m. Konstitucijoje įtvirtinus Respublikos Prezidento institutą, į tai, kad pagal Konstituciją Respubli-

kos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas skiriasi nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso, taip pat į tai, kad Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pareigybė Konstitucijoje numatyta kaip laikina ir siejama su ta pereinamąja teisine situacija, kai Lietuvos Respublikos Seimas yra išrinktas, bet dar nėra susirinkęs į pirmąjį posėdį, akivaizdu, jog 1990–1992 m. dirbusios Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko statusas nėra tapatus 1992 m. Konstitucijoje įtvirtinto Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, statusui.

Taigi pagal Konstituciją Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pareigybė skiriasi nuo Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, instituto.

Respublikos Prezidento įgaliojimai, susiję su įstatymų pasirašymu ir oficialiu paskelbimu

Žr. 5. Seimas, 5.5. Seimo darbo tvarka, 5.5.2. Įstatymų leidybos procesas, 2002 m. birželio 19 d. nutarimas („Įstatymų pasirašymas, oficialus paskelbimas ir įsigaliojimas“; „Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko ir jo pavaduotojo įgaliojimai, susiję su įstatymų pasirašymu ir oficialiu paskelbimu (Konstitucijos 70, 71 straipsniai, 84 straipsnio 24 punktas, 88 straipsnis, 89 straipsnio 1 dalis, 149 straipsnio 1, 2 dalys)“).

Respublikos Prezidento įgaliojimų nutūkimas (Konstitucijos 88 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

<...> Konstitucijos 88 straipsnyje nustatytas Respublikos Prezidento įgaliojimų nutūkimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plečiamai.

Seimo Pirmininko konstitucinė teisė laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas (Konstitucijos 88 straipsnio 3, 4, 5, 6 punktai, 89 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

<...> Seimo Pirmininko konstitucinės teisės laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas realizavimas sietinas su teisinio fakto – vienos iš Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje nurodytų aplinkybių, dėl kurių pagal Konstitucijos 88 straipsnio 3, 4, 5 arba 6 punktą nutūksta Respublikos Prezidento įgaliojimai, nustatymu. Kad kiltų Konstitucijoje numatytos teisinės pasekmės, šis teisinis faktas turi būti nustatytas laikantis deramos teisinės procedūros. Tai – Respublikos Prezidento akto, kuriuo jis pareiškia apie savo atsistatydinimą, įsigaliojimas (Konstitucijos 88 straipsnio 3 punktas); Respublikos Prezidento mirties fakto nustatymas įstatymų nustatyta tvarka (Konstitucijos 88 straipsnio 4 punktas); Seimo akto, kuriuo 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma Respublikos Prezidentas pašalinamas iš pareigų Seimo statute nustatyta apkaltos proceso tvarka, įsigaliojimas (Konstitucijos 88 straipsnio 5 punktas ir 74 straipsnis); 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma ir atsizvelgiant į Konstitucinio Teismo išvadą priimto Seimo nutarimo, kuriuo konstatuojama, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti savo pareigų, įsigaliojimas (Konstitucijos 88 straipsnio 6 punktas ir 105 straipsnio 3 dalies 2 punktas).

Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Taigi Seimo Pirmininkas, pagal Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalį laikinai einantis Respublikos Prezidento pareigas, vykdo visa, kas Respublikos Prezidentui yra pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Vadinasi, jis turi ir įgaliojimus ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo pasirašyti ir oficialiai paskelbti Seimo priimtus įstatymus arba juos motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti.

Pažymėtina, kad Seimo Pirmininkas, laikinai einantis Respublikos Prezidento pareigas, tuo laiku įgyvendina Respublikos Prezidento, o ne Seimo Pirmininko konstitucinius įgaliojimus, nes pastarųjų jis laikinai yra netekęs. <...>

<...>

Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje numatytais atvejais Seimo Pirmininkas eina Respublikos Prezidento pareigas tik tol, kol bus išrinktas ir pradės eiti pareigas naujas Respublikos Prezidentas. Seimo Pirmininkui pradėjus laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas, Seimas ne vėliau kaip per dešimt dienų privalo paskirti Respublikos Prezidento rinkimus, kurie turi būti surengti ne vėliau kaip per du mėnesius; Seimui negalint susirinkti ir paskelbti Respublikos Prezidento rinkimų,

rinkimus skelbia Vyriausybė (Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalis). Naujai išrinktam Respublikos Prezidentui pradėjus eiti savo pareigas, Seimo Pirmininkas nustoja laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas ir vėl eina Seimo Pirmininko pareigas <...>. Seimo priimtų įstatymų promulgavimo ir atidedamojo veto teisę jau turi naujai išrinktas Respublikos Prezidentas.

Galimos ir tokios teisinės situacijos, kai nors ir yra viena iš Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje numatytų aplinkybių, bet atitinkamas teisinis faktas laikantis deramos teisinės procedūros dar nėra nustatytas (vadinasi, dar nėra sukėlęs atitinkamų teisinių pasekmių). Tokiais atvejais Seimo Pirmininkas pagal Konstituciją dar negali laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigų – taigi jam dar nėra laikinai perėję ir Respublikos Prezidento įgaliojimai ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo pasirašyti ir oficialiai paskelbti Seimo priimtus įstatymus arba juos motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti. Čia, atsižvelgiant į Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje ir 88 straipsnio 3, 4, 5 bei 6 punktuose nurodytas aplinkybes, yra galimos skirtingos teisinės situacijos. Antai kol dar nėra įsigaliojęs 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma ir atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo išvadą priimtas Seimo nutarimas, kuriuo konstatuojama, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti savo pareigų (Konstitucijos 88 straipsnio 6 punktas ir 105 straipsnio 3 dalies 2 punktas), arba Respublikos Prezidento aktas, kuriuo jis pareiškia apie savo atsistatydinimą (Konstitucijos 88 straipsnio 3 punktas), arba Seimo aktas, kuriuo 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma Respublikos Prezidentas pašalinamas iš pareigų Seimo statute nustatyta apkaltos proceso tvarka (Konstitucijos 88 straipsnio 5 punktas ir 74 straipsnis), minėtus įgaliojimus vis dar turi Respublikos Prezidentas. Kol įstatymų nustatyta tvarka dar nėra nustatytas Respublikos Prezidento mirties faktas (Konstitucijos 88 straipsnio 4 punktas), Respublikos Prezidento įgaliojimų ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo pasirašyti ir oficialiai paskelbti Seimo priimtus įstatymus arba juos motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti niekas negali įgyvendinti.

<...>

Pabrėžtina, kad Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje vartojama formuluotė „pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas“ ir šio straipsnio 2 dalyje vartojama formuluotė „tuo laiku pavaduoja Seimo Pirmininkas“ savo teisiniu turiniu nėra tapačios. Formuluotė „pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas“ žymi tokią teisinę situaciją, kai Respublikos Prezidento įgaliojimai yra nutrūkę, naujas Respublikos Prezidentas dar nėra išrinktas, o Respublikos Prezidento pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas; laikinai eidamas Respublikos Prezidento pareigas, Seimo Pirmininkas yra tam laikui netekęs savo įgaliojimų Seime. Tuo tarpu formuluotė „tuo laiku pavaduoja Seimo Pirmininkas“ žymi tokią teisinę situaciją, kai Respublikos Prezidentas dėl to, kad yra laikinai išvykęs į užsienį arba susirgęs, laikinai negali eiti savo pareigų ir jį laikinai pavaduoja Seimo Pirmininkas; laikinai pavaduodamas Respublikos Prezidentą, Seimo Pirmininkas turi savo, kaip Seimo Pirmininko, įgaliojimus.

<...>

Pabrėžtina, kad laikinas Respublikos Prezidento pareigų ėjimas arba laikinas jo pavadavimas yra galimas tik Konstitucijos 89 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytais pagrindais, o Seimo Pirmininkas yra vienintelis valstybės pareigūnas, galintis laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas arba laikinai pavaduoti Respublikos Prezidentą. Konstitucijos 89 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad jokiais kitais atvejais ir jokiems kitiems asmenims ar institucijoms negalima vykdyti Respublikos Prezidento įgaliojimų.

Seimo Pirmininko konstitucinė teisė laikinai pavaduoti Respublikos Prezidentą (Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalis)

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentą, laikinai išvykusį į užsienį arba susirgusį ir dėl to laikinai negalintį eiti pareigų, tuo laiku pavaduoja Seimo Pirmininkas.

Pabrėžtina, kad Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalyje vartojama formuluotė „pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas“ ir šio straipsnio 2 dalyje vartojama formuluotė „tuo laiku pavaduoja Seimo Pirmininkas“ savo teisiniu turiniu nėra tapačios. Formuluotė „pareigas laikinai eina Sei-

mo Pirmininkas“ žymi tokią teisinę situaciją, kai Respublikos Prezidento įgaliojimai yra nutrūkę, naujas Respublikos Prezidentas dar nėra išrinktas, o Respublikos Prezidento pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas; laikinai eidamas Respublikos Prezidento pareigas, Seimo Pirmininkas yra tam laikui netekęs savo įgaliojimų Seime. Tuo tarpu formuluotė „tuo laiku pavaduoja Seimo Pirmininkas“ žymi tokią teisinę situaciją, kai Respublikos Prezidentas dėl to, kad yra laikinai išvykęs į užsienį arba susirgęs, laikinai negali eiti savo pareigų ir jį laikinai pavaduoja Seimo Pirmininkas; laikinai pavaduodamas Respublikos Prezidentą, Seimo Pirmininkas turi savo, kaip Seimo Pirminko, įgaliojimus.

Vien Respublikos Prezidento laikinas išvykimas į užsienį arba susirgimas dar nėra pakankamas konstitucinis pagrindas Seimo Pirmininkui laikinai pavaduoti Respublikos Prezidentą, nes vien dėl to, kad yra laikinai išvykęs į užsienį arba susirgęs, Respublikos Prezidentas nepraranda savo, kaip Respublikos Prezidento, teisinio statuso ir jam Konstitucijos ir įstatymų nustatytų įgaliojimų. Seimo Pirmininkas laikinai pavaduoja Respublikos Prezidentą tik jeigu yra abi Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalyje numatytos sąlygos: 1) Respublikos Prezidentas yra laikinai išvykęs į užsienį arba susirgęs; 2) jis laikinai negali eiti savo pareigų būtent dėl minėto laikino išvykimo į užsienį ar susirgimo. Abu šie teisiniai faktai turi būti nustatyti laikantis deramos teisinės procedūros. Nustatyti tokią procedūrą įstatymu yra Seimo konstitucinė pareiga. <...>

Pažymėtina, kad toks Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalies nuostatos interpretavimas, kai vien Respublikos Prezidento laikinas išvykimas į užsienį arba susirgimas laikomas pakankamu konstituciniu pagrindu Seimo Pirmininkui laikinai pavaduoti Respublikos Prezidentą, būtų konstituciskai nepagrįstas. Šitaip interpretuojant Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalį būtų sudarytos prielaidos Seimo Pirmininką, kuris pagal Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalį laikinai pavaduoja Respublikos Prezidentą, traktuoti kaip valstybės vadovą, nors Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas ir savo, kaip Respublikos Prezidento, teisinio statuso ir jam Konstitucijos bei įstatymų nustatytų įgaliojimų nepraranda ir tada, kai yra laikinai išvykęs į užsienį arba susirgęs. Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas net ir tada, kai dėl laikino išvykimo į užsienį arba susirgimo jis negali eiti savo pareigų ir jį tuo laiku pavaduoja Seimo Pirmininkas. Pagal Konstituciją Seimo Pirmininkas, net pavaduodamas Respublikos Prezidentą tuo laiku, kai šis laikinai negali eiti savo pareigų dėl laikino išvykimo į užsienį arba susirgimo, yra ne valstybės, o vienos iš valstybės valdžios institucijų – Seimo vadovas. Valstybės vadovas Lietuvoje yra tik vienas – Respublikos Prezidentas.

Pagal Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalį laikinai pavaduodamas Respublikos Prezidentą, kitaip nei pagal Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalį laikinai eidamas Respublikos Prezidento pareigas, Seimo Pirmininkas negali vykdyti tam tikrų Konstitucijoje *expressis verbis* nurodytų Respublikos Prezidento įgaliojimų: Konstitucijos 89 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, laikinai pavaduodamas Respublikos Prezidentą, Seimo Pirmininkas negali skelbti pirmalaikių Seimo rinkimų, atleisti ar skirti ministrų be Seimo sutikimo. Konstitucijos 89 straipsnio 3 dalyje taip pat yra įtvirtinta speciali garantija Seimo Pirmininkui, laikinai pavaduojančiam Respublikos Prezidentą: tuo laikotarpiu Seimas negali svarstyti klausimo dėl nepasitikėjimo Seimo Pirmininku.

Pabrėžtina, kad laikinas Respublikos Prezidento pareigų ėjimas arba laikinas jo pavadavimas yra galimas tik Konstitucijos 89 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytais pagrindais, o Seimo Pirmininkas yra vienintelis valstybės pareigūnas, galintis laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas arba laikinai pavaduoti Respublikos Prezidentą. Konstitucijos 89 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad jokiais kitais atvejais ir jokiems kitiems asmenims ar institucijoms negalima vykdyti Respublikos Prezidento įgaliojimų.

Respublikos Prezidento veto teisė (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas

Respublikos Prezidentas <...> turi teisę nepasirašyti Seimo priimto įstatymo ir ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo jį motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis), t. y. turi atidedamojo veto teisę. Konstitucijoje nėra nustatyta, kad Respublikos Prezidentas turėtų atidedamojo veto teisę referendumu priimtų įstatymų atžvilgiu, taip pat įstatymų dėl Konstitucijos keitimo atžvilgiu. Pagal Konstituciją tokią teisę Respublikos Prezidentas turi tik

Seimo priimtų įstatymų atžvilgiu, išskyrus įstatymus dėl Konstitucijos keitimo. Įgyvendindamas atidedamojo veto teisę, Respublikos Prezidentas taip pat gali teikti pasiūlymus, kaip turėtų būti pataisytas arba papildytas Seimo priimtas, bet Respublikos Prezidento nepasirašytas įstatymas.

<...>

Pagal Konstitucijos 85 straipsnį Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia aktus-dekretus. Respublikos Prezidentas, pagal Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalį ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo grąžindamas Seimui pakartotinai svarstyti Seimo priimtą įstatymą, dekretu turi nurodyti šio grąžinimo motyvus. Tuo tarpu teikti Seimui pakartotinai svarstyti grąžinamo įstatymo pataisais ir papildymus – ne Respublikos Prezidento konstitucinė pareiga, o teisė.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis statusas (Konstitucijos 77 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas

Pagal Konstitucijos 77 straipsnį Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas; jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų.

Valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas skiriasi ir nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso (Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas).

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, individualų, išskirtinį teisinį statusą atskleidžia įvairios Konstitucijos nuostatos, tarp jų ir 83 straipsnio 1 dalies nuostatos, pagal kurias Respublikos Prezidentas negali būti Seimo nariu, negali užimti jokių kitų pareigų ir gauti kitokio atlyginimo, išskyrus Respublikos Prezidentui nustatytą atlyginimą ir atlyginimą už kūrybinę veiklą.

Pažymėtina ir tai, jog tam, kad Respublikos Prezidentas galėtų nekludomai vykdyti valstybės vadovo funkcijas, Konstitucijoje yra įtvirtintas Respublikos Prezidento imunitetas. Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidento asmuo neliečiamas; kol eina savo pareigas, jis negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn.

Taigi pagal Konstituciją tas pats asmuo negali tuo pat metu būti ir Respublikos Prezidentu, ir savivaldybės tarybos nariu.

Respublikos Prezidento aktai, jų kontrasignavimas (Konstitucijos 85 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Konstitucijos 85 straipsnio nuostatos „kad Respublikos Prezidento dekretai turėtų galią“ formuluotė „Respublikos Prezidento dekretai“ reiškia, kad Respublikos Prezidento dekretas, kaip teisės aktas, atsiranda tik tada, kai jis yra Respublikos Prezidento pasirašytas. Kol Respublikos Prezidentas nėra to padaręs, nėra teisinio pagrindo konstatuoti, kad Respublikos Prezidentas yra išleidęs dekretą. Kol dokumentas, turintis Respublikos Prezidento dekreto pavadinimą, nėra Respublikos Prezidento pasirašytas, šis dokumentas yra tik Respublikos Prezidento dekreto projektas, bet ne pats dekretas. Pažymėtina, jog Konstitucijoje nėra numatyta, kad Respublikos Prezidento dekretų projektus prieš juos pasirašant Respublikos Prezidentui galėtų ar turėtų pasirašyti Ministras Pirmininkas ar kuris nors ministras. Jeigu įstatymais ar kitais teisės aktais būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį Respublikos Prezidento dekretų projektus prieš juos pasirašant Respublikos Prezidentui turėtų pasirašyti Ministras Pirmininkas ar ministras, tokį teisinį reguliavimą nustatantys teisės aktai prieštarautų Konstitucijai.

Taigi pagal Konstitucijos 85 straipsnį Ministras Pirmininkas arba atitinkamas ministras pasirašo Respublikos Prezidento dekretus, t. y. dekreto pavadinimą turintį Respublikos Prezidento išleistą teisės aktą, kurį Respublikos Prezidentas jau yra pasirašęs.

Konstitucijos 85 straipsnio nuostata „kad Respublikos Prezidento dekretai <...> turėtų galią, jie privalo būti pasirašyti Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro“ reiškia, kad tol, kol Respublikos Prezidento dekretas nėra pasirašytas Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro, toks dekretas negali įsigaliooti, taigi negali sukelti jokių teisinių padarinių.

Vadinasi, nurodytoje Konstitucijos 85 straipsnio nuostatoje yra įtvirtinta papildoma sąlyga, kuriai esant Respublikos Prezidento dekretai, nurodyti Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose, gali sukelti teisinius padarinius: tokie dekretai privalo būti pasirašyti Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro. Teisės teorijoje toks pasirašymas vadinamas kontrasišnavimu.

Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kokios valstybės institucijos vykdo valstybės valdžią, yra nurodyta ir tai, kad valstybės valdžią vykdo „Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė“. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas yra vykdomosios valdžios dalis (Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas). Konstitucijos 84 straipsnyje, taip pat kituose Konstitucijos straipsniuose yra įtvirtinti įvairūs Respublikos Prezidento įgaliojimai, kuriuos vykdydamas Respublikos Prezidentas leidžia dekretus. Dauguma Respublikos Prezidento leidžiamų dekretų pagal Konstituciją nėra pasirašomi Ministro Pirmininko arba ministro – pagal Konstituciją Ministras Pirmininkas arba atitinkamas ministras pasirašo tik tuos dekretus, kurie nurodyti Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose. Toks konstitucinis reguliavimas reiškia, kad Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose nurodyti Respublikos Prezidento įgaliojimai yra laikomi ypač svarbia vykdamosios valdžios sritimi ir kad pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas negali vienasmeniškai be atitinkamo Vyriausybės nario pritarimo vykdyti minėtų įgaliojimų. Toks konstitucinis reguliavimas atspindi „stabdžių ir atsvarų“ sistemos įtvirtinimą įgyvendinant vykdomąją valdžią.

Atskleidžiant Konstitucijos 85 straipsnio nuostatas „kad Respublikos Prezidento dekretai, nurodyti Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose turėtų galią, jie privalo būti pasirašyti Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro“ turinį pažymėtina, kad nurodytos nuostatos negalima aiškinti izoliuotai nuo kitos šiame straipsnyje įtvirtintos nuostatos – nuo nuostatos „atsakomybė už tokį dekretą tenka jį pasirašiusiam Ministrui Pirmininkui arba ministrui“.

Atsižvelgiant į tai, kad atsakomybė už Respublikos Prezidento dekretus, nurodytus Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose, tenka juos pasirašiusiam Ministrui Pirmininkui ar ministrui, darytina išvada, kad pagal Konstitucijos 85 straipsnį Ministras Pirmininkas ar ministras turi teisę ir pareigą spręsti, ar pasirašyti Respublikos Prezidento dekretą, ar jo nepasirašyti. Ministras Pirmininkas ar ministras neturi pareigos pasirašyti tokį dekretą, kuris išleistas nepaisant Konstitucijos ar nesilaikant atitinkamuose įstatymuose nustatytos tvarkos, kitų nustatytų reikalavimų, nes priešingu atveju Ministrui Pirmininkui arba ministrui tektų atsakomybė už veiksmus, kuriuos jis privalėtų atlikti neturėdamas pasirinkimo, t. y. nepriklausomai nuo savo valios. Demokratinėje teisinėje valstybėje tokio teisinio reguliavimo negali būti, nes tai nesiderintų su teisinės valstybės ir teisingumo principais, kuriais yra grindžiama ir pati Lietuvos Konstitucija, ir visa Lietuvos teisės sistema.

Iš Konstitucijos 85 straipsnyje įtvirtintos Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro teisės ir pareigos spręsti, ar pasirašyti Respublikos Prezidento dekretus, nurodytus Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose, ar jų nepasirašyti, Ministrui Pirmininkui arba atitinkamam ministrui tenka pareiga prieš pasirašant atitinkamą Respublikos Prezidento dekretą įsitikinti, ar šis Respublikos Prezidento dekretas yra išleistas paisant Konstitucijos ir laikantis atitinkamuose įstatymuose nustatytos tvarkos, kitų nustatytų reikalavimų. Būtent dėl to, kad Ministras Pirmininkas arba atitinkamas ministras turi minėtą pareigą, atsakomybė už tokį Respublikos Prezidento dekretą pagal Konstitucijos 85 straipsnį tenka jį pasirašiusiam Ministrui Pirmininkui arba atitinkamam ministrui.

Taigi Konstitucijos 85 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį Respublikos Prezidento dekretai, nurodyti Konstitucijos 85 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose, kad igytų galią, privalo būti pasirašyti Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro, įtvirtina Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro teisę ir pareigą dalyvauti įgyvendinant Respublikos Prezidento įgaliojimus, nurodytus Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose, taip pat Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro teisę ir pareigą neleisti įsigaliooti tokiam Respublikos Prezidento dekretui, kuris išleistas nepaisant Konstitucijos ar įstatymų nustatytų reikalavimų bei nustatytos tvarkos. Tai yra atsvara Respublikos Prezidento sprendimams, jeigu jais būtų nepaisoma Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintų reikalavimų, būtų piktnaudžiaujama Respublikos Prezidento įgaliojimais, jam nustatytais Konstitucijoje ir įstatymuose. Kita vertus, tai, kad atsakomybė už Respublikos Prezidento dekretą tenka ne pačiam Respublikos Prezidentui, o Ministrui Pirmininkui arba atitinkamam ministrui, yra grindžiama nuostata, kad Respublikos Prezidentas, kol eina

savo pareigas, nėra atsakingas už savo sprendimus, išskyrus Konstitucijos 74 straipsnyje tiesiogiai numatytus atvejus, t. y. už tuos sprendimus, kuriais Respublikos Prezidentas šurkščiai pažeidžia Konstituciją, sulaužo priesaiką, padaro nusikaltimą. Tokiais atvejais yra sprendžiamas Respublikos Prezidento konstitucinės atsakomybės klausimas (Konstitucijos 74 straipsnis).

<...>

Pažymėtina, kad iš Konstitucijos 85 straipsnyje įtvirtinto teisinio reguliavimo <...> ministru prieš pasirašant Respublikos Prezidento dekretą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo, taip pat ir dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka, kyla pareiga įsitikinti, ar Respublikos Prezidento dekretas yra išleistas paisant Konstitucijos ir vadovaujantis <...> įstatyme nustatytais pilietybės įgijimo pagrindais, taip pat laikantis <...> įstatyme nustatytos pilietybės suteikimo tvarkos. Pagal Konstitucijos 85 straipsnį atsakomybė už tokį Respublikos Prezidento dekretą tenka jį pasirašiusiam <...> ministru.

<...>

Atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstitucijos 86 ir 74 straipsnius Respublikos Prezidentas už šurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, gali būti patrauktas konstitucinėn atsakomybėn – pašalintas iš pareigų apkaltos proceso tvarka, darytina išvada, kad Konstitucijos 85 straipsnio nuostata „atsakomybė už tokį dekretą tenka jį pasirašiusiam Ministrui Pirmininkui arba ministru“ negali būti aiškinama kaip nustatanti, kad Respublikos Prezidentas visais atvejais nėra atsakingas už savo išleistus Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose nurodytus dekretus, kuriuos pasirašė Ministras Pirmininkas arba ministras.

Sistemiškai aiškinant Konstitucijos 85, 86 ir 74 straipsnius darytina išvada, kad atsakomybė už tokį Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose nurodytą dekretą, kuriuo šurkščiai pažeidžiama Konstitucija arba sulaužoma priesaika, arba padaromas nusikaltimas, tenka ne tik tokį dekretą kontrasignavusiam Ministrui Pirmininkui arba ministru, bet ir tokį dekretą išleidusiam Respublikos Prezidentui.

Kartu pažymėtina, jog vien tai, kad Respublikos Prezidento dekretas yra pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai ar įstatymui, savaime nereiškia, kad išleidęs dekretą, pripažintą prieštaraujančiu Konstitucijai ar įstatymui, Respublikos Prezidentas šurkščiai pažeidė Konstituciją arba sulaužė priesaiką, arba padarė nusikaltimą. Sprendžiant, ar išleidęs Konstitucijai ar įstatymui prieštaraujančią dekretą Respublikos Prezidentas šurkščiai pažeidė Konstituciją arba sulaužė priesaiką, arba padarė nusikaltimą, būtina įvertinti ne tik Respublikos Prezidento dekreto turinį, bet ir tai, ar išleidžiant šį Respublikos Prezidento dekretą buvo įvykdyti Konstitucijoje ir atitinkamuose įstatymuose nustatyti reikalavimai, ar buvo laikomasi nustatytos tvarkos, taip pat būtina įvertinti kitas faktines tokio dekreto išleidimo aplinkybes.

<...>

Respublikos Prezidento leidžiami teisės aktai yra poįstatyminiai teisės aktai, todėl jie, kaip ir visi kiti poįstatyminiai teisės aktai, negali prieštarauti Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis statusas (Konstitucijos 77 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Konstitucijos 77 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas. Aiškindamas Konstitucijos 77 straipsnį Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime konstatavo, kad „valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų piliečių teisinio statuso“. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas skiriasi nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso (Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas).

Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarime konstatuota ir tai, kad Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, individualų, išskirtinį teisinį statusą atskleidžia įvairios Konsti-

tucijos nuostatos, kurios įtvirtina: Respublikos Prezidento neliečiamybę; negalimumą Respublikos Prezidentui būti Seimo nariu, užimti kitas pareigas, gauti kitokį atlyginimą, išskyrus Respublikos Prezidentui nustatytą atlyginimą ir atlyginimą už kūrybinę veiklą; asmens, išrinkto Respublikos Prezidentu, pareigą sustabdyti savo veiklą politinėse partijose ir politinėse organizacijose; reikalavimus kandidatams į Respublikos Prezidentus ir Respublikos Prezidento rinkimų pagrindus bei tvarką; Respublikos Prezidento priesaiką; Respublikos Prezidento įgaliojimus, jų pradžią ir pabaigą ir kt.

Pagal Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalį Respublikos Prezidentas atstovauja Lietuvos valstybei.

Pažymėtina, kad Lietuvos valstybę kuria Tauta, suverenitetas priklauso Tautai (Konstitucijos 2 straipsnis). Konstitucijos 4 straipsnyje nustatyta, kad „aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus“. Pagal Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalį Tautos atstovai yra Seimo nariai. Taigi tik Seimas yra Tautos atstovybė.

Respublikos Prezidentas, kaip minėta, yra valstybės vadovas ir atstovauja Lietuvos valstybei. Nors atstovavimo Tautai ir atstovavimo Lietuvos valstybei negalima priešpriešinti, tačiau atstovavimas Tautai ir atstovavimas Lietuvos valstybei nėra tapačios teisinės kategorijos, kiekviena iš jų turi ir tik jai vienai būdingą teisinį turinį.

Respublikos Prezidento priesaika (Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta nuostata, kad išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti tik po to, kai prisiekia Tautai.

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies formuluotė „prisiekia Vilniuje, dalyvaujant Tautos atstovams – Seimo nariams“, atsižvelgiant į tai, kad Seimo nariai – Tautos atstovai posėdžiauja Seimo rūmuose, suponuoja tai, kad išrinktas Respublikos Prezidentas turi prisiekti ne bet kur, o būtent Seimo rūmuose, kurie pagal Konstituciją gali būti tik Vilniuje – Lietuvos Respublikos sostinėje.

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje yra nustatytas išrinkto Respublikos Prezidento priesaikos Tautai turinys: išrinktas Respublikos Prezidentas turi prisiekti būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.

Pabrėžtina, kad išrinkto Respublikos Prezidento priesaikoje atsispindi Konstitucijoje įtvirtintos pagrindinės vertybės, kurias Tauta sieja su Respublikos Prezidento pareigybe.

<...>

Pažymėtina, kad išrinkto Respublikos Prezidento priesaika skiriasi nuo Seimo nario, Ministro Pirmininko ir ministrų, Konstitucinio Teismo teisėjo, kitų teismų teisėjų duodamos priesaikos. Išrinktas Respublikos Prezidentas yra vienintelis Konstitucijoje nurodytas asmuo, prisiekiantis ypatingam subjektui, kuriam priklauso suverenitetas, – išrinktas Respublikos Prezidentas prisiekia Tautai. Išrinkto Respublikos Prezidento priesaikos skirtybė yra ir ta, kad priesaikoje Tautai atsispindi pačios svarbiausios, universalios konstitucinės vertybės, nuo kurių eidamas savo pareigas Respublikos Prezidentas negali nukrypti; šios konstitucinės vertybės yra neatsiejamos viena nuo kitos, šių vertybių turinys yra labai talpus, apimantis daugybę kitų ne mažiau reikšmingų konstitucinių įpareigojimų.

Išrinkto Respublikos Prezidento priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas. Atsižvelgiant į tai, kad Respublikos Prezidento priesaikos institutas ir priesaikos turinys yra įtvirtinti Konstitucijoje, išrinkto Respublikos Prezidento priesaika turi konstitucinę reikšmę ir sukelia konstitucines teises pasekmes.

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti rytojaus dieną pasibaigus Respublikos Prezidento kadencijai, po to, kai prisiekia Tautai, reiškia, kad tol, kol išrinktas Respublikos Prezidentas nėra prisiekęs Tautai, jis negali pradėti eiti savo pareigų. Išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti būtent tada, kai prisiekia Tautai.

Išrinkto Respublikos Prezidento priesaikos aktas yra teisiškai reikšmingas ir dėl to, kad nuo to momento, kai prisiekia išrinktas Respublikos Prezidentas, nutrūksta iki tol buvusio Respublikos Prezidento įgaliojimai.

Pažymėtina, kad išrinkto Respublikos Prezidento atsisakymas Konstitucijoje nurodytu laiku prisiekti Tautai Seime, priesaikos davimas su išlyga arba priesaikos teksto pakeitimas, kaip ir atsisakymas pasirašyti priesaikos tekstą, pagal Konstituciją reiškia, kad išrinktas Respublikos Prezidentas negali pradėti eiti savo pareigų ir kad turi būti skelbiami nauji Respublikos Prezidento rinkimai.

Respublikos Prezidento priesaikos aktas yra teisiškai reikšmingas ir dėl to, kad nuo priesaikos davimo Respublikos Prezidentui atsiranda pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja Tautai duota priesaika. Priesaikos sulaužymas yra vienas iš pagrindų, kuriam esant Respublikos Prezidentas gali būti pašalintas iš pareigų apkaltos proceso tvarka (Konstitucijos 74 straipsnis). Pažymėtina, kad priesaikos sulaužymas kartu yra ir šurkštus Konstitucijos pažeidimas, o šurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas.

Respublikos Prezidento pareiga būti visiems lygiai teisingam (Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas

<...> išrinktas Respublikos Prezidentas pagal Konstitucijos 82 straipsnį prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reikalavimas, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, yra aiškintinas atsižvelgiant į Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

<...>

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reikalavimas, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, atsižvelgiant į Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad Respublikos Prezidentas daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų, reiškia, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus, turi vadovautis tik Konstitucija ir įstatymais, negali jų pažeisti, kad Respublikos Prezidentas turi veikti vadovaudamasis tik Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam nustatytus įgaliojimus, negali veikti turėdamas tokių tikslų ir interesų, kurie nesuderinami su Konstitucija ir įstatymais, su viešaisiais interesais. Konstitucinis reikalavimas būti visiems lygiai teisingam įpareigoja Respublikos Prezidentą veikti taip, kad nekiltų konfliktas tarp Respublikos Prezidento, kaip asmens, privačių interesų ir jo, kaip valstybės vadovo, konstitucinės pareigos atstovauti Lietuvos valstybei, vadovautis tik Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, kartu su Konstitucijos 29 straipsnio nuostata, kad valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, reiškia ne tik tai, kad Respublikos Prezidentas turi pareigą lygiai traktuoti visus asmenis, kuriems yra skirta teisės norma, bet ir tai, kad Respublikos Prezidentas turi pareigą visiems asmenims tą teisės normą taikyti lygiai teisingai. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies nuostata, kad valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, 82 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, negali būti aiškiamos kaip reiškiančios, esą pagal šias nuostatas Respublikos Prezidentas visiems lygiai teisingas būtų ir tuo atveju, jeigu teisės norma būtų visiems asmenims taikoma vienodai neteisingai. Toks Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje ir 82 straipsnio 1 dalyje nurodytų nuostatų aiškinimas nesuderintų su konstituciniais teisinės valstybės ir teisingumo principais, kuriais yra grindžiama ir pati Konstitucija, ir visa Lietuvos teisės sistema.

<...> vien tai, kad Respublikos Prezidento dekretas yra pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai ar įstatymui, savaime nereiškia, kad išleisdamas dekretą, pripažintą prieštaraujančiu Konstitucijai ar įstatymui, Respublikos Prezidentas šurkščiai pažeidė Konstituciją arba sulaužė priesaiką, arba padarė nusikaltimą, ir kad sprendžiant, ar išleisdamas Konstitucijai ar įstatymui prieštaraujančią dekretą Respublikos Prezidentas šurkščiai pažeidė Konstituciją arba sulaužė priesaiką, arba padarė nusikaltimą, būtina įvertinti ne tik Respublikos Prezidento dekreto turinį, bet ir tai, ar išleidžiant šį Respublikos Prezidento dekretą buvo įvykdyti Konstitucijoje ir atitinkamuose įstatymuose nustatyti reikalavimai, ar buvo laikomasi nustatytos tvarkos, taip pat būtina įvertinti kitas faktines tokio dekreto išleidimo aplinkybes.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies pažeidimas visais atvejais yra formalios asmenų lygybės principo pažeidimas. Tuo tarpu Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostatoje, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, įtvirtinta ne tik Respublikos Prezidento pareiga nepažeisti formalios asmenų lygybės principo, bet ir jo pareiga įgyvendinant jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus neveikti taip, kad asmenys (jų grupės), kurių atžvilgiu Respublikos Prezidentas priima sprendimus, sąmoningai būtų traktuojami ne lygiai teisingai. Taigi Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, būtų pažeista ne visais atvejais, kai yra pažeidžiama Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalis (formalios asmenų lygybės principas), bet tik tada, kai Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus, sąmoningai veikia taip, kad asmenys (jų grupės), kurių atžvilgiu jis priima sprendimus, būtų traktuojami ne lygiai teisingai.

Taigi vien tai, kad Respublikos Prezidento dekretas yra pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, savaime nereiškia, jog išleisdamas tokį dekretą Respublikos Prezidentas pažeidė Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas. Sprendžiant, ar išleisdamas Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai prieštaraujantį dekretą Respublikos Prezidentas kartu nepažeidė ir Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, būtina įvertinti ne tik Respublikos Prezidento dekreto turinį, bet ir faktines tokio dekreto išleidimo aplinkybes.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies formuluotė „visi asmenys lygūs“ reiškia, kad Konstitucijoje įtvirtinto lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principo turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos piliečių, bet ir užsienio valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu.

<...> Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostata, jog Respublikos Prezidentas turi būti lygiai teisingas visiems, reiškia, kad Respublikos Prezidentas turi būti lygiai teisingas ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, sudarantiems valstybinę bendruomenę – pilietinę Tautą, bet ir visiems kitiems asmenims, t. y. ir užsienio valstybių piliečiams, ir asmenims be pilietybės, dėl kurių Respublikos Prezidentas priima sprendimus.

<...> Jeigu įstatymu yra nustatyta, jog Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka gali būti suteikta užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, turinčiam nuopelną Lietuvos Respublikai, tai reiškia, kad šis reikalavimas turi būti taikomas visiems užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės, prašantiems suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka. Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka suteikus tokiam užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, kuris neturi nuopelną Lietuvos Respublikai, būtų nepaisoma Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto asmenų lygybės principo, apimančio ir asmenų lygybę valstybės institucijoms ar pareigūnams, taip pat būtų nepaisoma Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostatos, jog Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas.

Jeigu įstatymu būtų nustatyti pagrindai, kuriems esant Lietuvos Respublikos pilietybę negali būti teikiama, visų asmenų lygybės principas, taip pat konstitucinis imperatyvas, jog Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, reikalautų prieš išleidžiant Respublikos Prezidento dekretą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo (taip pat ir pilietybės suteikimo išimties tvarka užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės, turintiems nuopelną Lietuvos Respublikai) visais atvejais įsitikinti, ar nėra įstatymo nustatytų pagrindų, dėl kurių Lietuvos Respublikos pilietybę neteikiama. Priešingu atveju būtų nepaisoma ir Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygybės principo, taip pat ir Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas.

Konstitucijos 29 straipsnyje ir 82 straipsnio 1 dalyje nustatytų reikalavimų būtų nepaisoma ir tuo atveju, kai Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus teikti Lietuvos Respublikos pilietybę, visiems asmenims (ar atskiroms jų grupėms bei atskiriems asmenims) vienodai neteisingai taikytų šiems asmenims adresuotą teisės normą.

Pažymėtina, kad iš Konstitucijos kylanti Respublikos Prezidento pareiga būti visiems lygiai teisingam įgyvendinant jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus spręsti pilietybės klausimus turi tam tikrų ypatumų. Šiuos ypatumus lemia tai, kad pagal [įstatymą] Respublikos

Prezidentas turi teisę, bet ne pareigą teikti pilietybę išimties tvarka užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės, turintiems nuopelnų Lietuvos Respublikai – net jeigu užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės turi nuopelnų Lietuvos Respublikai, jam Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka gali būti neteikiama. Tai sprendžiama Respublikos Prezidento nuožiūra. Tačiau ta aplinkybė, kad tik Respublikos Prezidentas turi teisę spręsti, ar užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka, negali būti aiškinama kaip reiškianti, kad Respublikos Prezidentas, spręsdamas, ar suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, kuris turi nuopelnų Lietuvos Respublikai, gali nepaisyti Konstitucijos ir <...> įstatyme nustatytų reikalavimų, gali būti akivaizdžiai šališkas ir neobjektyvus. Ta aplinkybė, kad Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka klausimus pagal <...> įstatymą Respublikos Prezidentas sprendžia savo nuožiūra, negali būti aiškinama ir kaip reiškianti, kad prieš Respublikos Prezidentui išleidžiant dekretą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės gali būti nevienodai taikomos įstatyme nustatytos visiems asmenims vienodos teisinės procedūros, kad prieš išleisdamas dekretą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo Respublikos Prezidentas neturi pareigos iš pilietybės dokumentus rengiančių institucijų (jų pareigūnų) gauti patvirtinimą, kad yra įvykdyti visi <...> įstatyme nustatyti reikalavimai (įvykdytos visos <...> įstatyme nustatytos procedūros) ir kad teisinių kliūčių išleisti atitinkamą Respublikos Prezidento dekretą nėra.

Įstatyme nustatytų visiems asmenims vienodų teisinių procedūrų nevienodas taikymas ne tik pastato Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka siekiančius užsienio valstybių piliečius ar asmenis be pilietybės į nevienodą padėtį, bet ir reiškia tai, kad valstybės institucijoms ar jų pareigūnams, nevienodai taikantiems įstatyme nustatytas visiems asmenims vienodas teisinės procedūras, visi asmenys nėra lygūs, o jeigu tai daro Respublikos Prezidentas, jis nukrypsta nuo konstitucinio reikalavimo būti visiems lygiai teisingam.

Respublikos Prezidento imunitetas nuo operatyvinių veiksmų

Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada

Konstitucinis Teismas pažymi, kad jeigu operatyviniai veiksmai buvo vykdomi prieš asmenis, kalbėjusius telefonu su Respublikos Prezidentu, tokių pokalbių telefonu kontrolė nėra operatyviniai veiksmai, vykdomi Respublikos Prezidento atžvilgiu. Tokių pokalbių telefonu teisėtai padaryti įrašai ir techninių priemonių panaudojimo atliekant operatyvinius veiksmus protokolai gali būti įrodymais sprendžiant, ar konkretūs Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis statusas (Konstitucijos 77 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada

Pagal Konstitucijos 77 straipsnį Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Aiškindamas Konstitucijos 77 straipsnį, Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d., 2002 m. birželio 19 d. ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad valstybės vadovo statusą Konstitucijos nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai, kad Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų valstybės pareigūnų, visų kitų piliečių teisinio statuso.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, išskirtinį teisinį statusą atskleidžia įvairios Konstitucijos nuostatos, kurios įtvirtina Respublikos Prezidento asmens neliečiamumą, draudimą patraukti Respublikos Prezidentą baudžiamojon ir administracinėn atsakomybėn, Respublikos Prezidento priesaiką, jo įgaliojimus, šių įgaliojimų pradžią ir pabaigą ir kt.

Pagal Konstitucijos 78 straipsnio 2 dalį Respublikos Prezidentas renkamas penkeriems metams. Respublikos Prezidento įgaliojimai anksčiau nustatyto laiko gali pasibaigti tik Konstitucijoje nustatytais pagrindais. Vienas iš jų – kai Seimas Respublikos Prezidentą pašalina iš pareigų apkalto proceso tvarka (Konstitucijos 88 straipsnio 5 punktas).

Pažymėtina, kad Respublikos Prezidentas, pradėdamas eiti savo pareigas, prisiekia Tautai būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas (Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalis). Išrinkto Respublikos Prezidento priesaikoje atsispindi Konstitucijoje įtvirtintos pagrindinės vertybės, kurias Tauta sieja su Respublikos Prezidento pareigybe; šios vertybės yra neatskiriamos viena nuo kitos, Respublikos Prezidentas, eidamas savo pareigas, negali nukrypti nuo Respublikos Prezidento priesaikoje įtvirtintų Tautai pačių svarbiausių, universalių konstitucinių vertybių. Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime yra konstatavęs, kad nuo priesaikos davimo Respublikos Prezidentui atsiranda pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja Tautai duota priesaika, kad priesaikos sulaužymas yra vienas iš Konstitucijoje nustatytų pagrindų, kuriam esant Respublikos Prezidentas gali būti pašalintas iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Nurodytame nutarime Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad Respublikos Prezidento priesaikos sulaužymas kartu yra šiuurkštus Konstitucijos pažeidimas, o šiuurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas.

Pagal Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalį Respublikos Prezidentas atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų, atsižvelgiant į Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos Respublikos Prezidento priesaikos turinį, reiškia, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus, turi vadovautis tik Konstitucija ir įstatymais, negali jų pažeisti, kad Respublikos Prezidentas turi veikti vadovaudamasis tik Tautos ir valstybės interesais, kad Respublikos Prezidentas negali veikti turėdamas tokių tikslų ir interesų, kurie nesuderinami su Konstitucija ir įstatymais, su Tautos ir valstybės interesais, su viešaisiais interesais, kad Respublikos Prezidentas negali asmeninių ar grupinių interesų iškelti aukščiau visuomenės ir valstybės interesų, negali veikti taip, kad būtų diskredituota valstybės valdžia.

Pabrėžtina, kad Konstitucijoje įtvirtinta galimybė apkaltos proceso tvarka pašalinti Respublikos Prezidentą iš užimamų pareigų yra Respublikos Prezidento veiklos viešos demokratinės kontrolės forma, Respublikos Prezidento konstitucinės atsakomybės Tautai būdas, viena iš demokratinės pilietinės visuomenės savisaugos nuo Respublikos Prezidento piktnaudžiavimo jam nustatytais įgaliojimais priemonių. Pagal Konstitucijos 74 straipsnį Respublikos Prezidentui apkaltos procesą galima pradėti tik už šiuurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužimą arba paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas; Respublikos Prezidentą iš pareigų gali pašalinti tik Seimas, tai atliekama Seimo statuto nustatyta tvarka; Respublikos Prezidentas pašalinamas iš pareigų tik tuo atveju, jeigu už tai balsavo ne mažiau kaip 3/5 visų Seimo narių.

<...>

Teisė kritikuoti valstybės įstaigas ar pareigūnus yra kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė, neišskiriant nė valstybės pareigūnų ar politikų. Akivaizdu, kad Respublikos Prezidentas taip pat turi šią konstitucinę teisę.

Pažymėtina, kad Respublikos Prezidento viešai reiškiamą valstybės institucijų ar pareigūnų veiklos kritika, jų sprendimų neigiamas vertinimas savaime netraktuotini kaip atitinkamų valdžios institucijų ar pareigūnų autoriteto diskreditavimas. Vertinant, ar Respublikos Prezidento viešai reiškiamą valstybės institucijų ar pareigūnų veiklos kritika, jų sprendimų neigiamas vertinimas nediskredituoja šių institucijų ar pareigūnų, būtina atsižvelgti į šios kritikos (neigiamo vertinimo) turinį, taip pat į visas aplinkybes, kuriomis ši kritika (neigiamas vertinimas) buvo pareikšta.

Kartu pabrėžtina, kad Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei. Respublikos Prezidentas yra viena iš valstybės valdžios institucijų. Visa Respublikos Prezidento veikla turi būti grindžiama pagarba valstybei, visoms jos valdžios institucijoms. Respublikos Prezidento konstitucinis statusas suponuoja jo pareigą savo vieša kitų valstybės valdžios institucijų ar jų pareigūnų veiklos kritika vengti valdžių supriešinimo, nepamatuoto jų sprendimų menkinimo, neargumentuoto neigimo. Respublikos Prezidento išskirtinis konstitucinis statusas ir vaidmuo valstybėje jį įpareigoja pasirinkti tinkamas, korektiškas kritikos raiškos formas. Jeigu šių reikalavimų būtų nepaisoma, būtų menkinamas Tautos pasitikėjimas pačia Respublikos Prezidento institucija, žeminamas šios institucijos autoritetas.

Respublikos Prezidento pareiga vengti viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto

Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada

Pagal Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalį išrinktas Respublikos Prezidentas prisiekia Tautai būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Pagal Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalį Respublikos Prezidentas atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų.

Iš šių Konstitucijos nuostatų, taip pat kitų Konstitucijos principų ir normų išplaukia Respublikos Prezidento pareiga savo veikloje vengti viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, jo nesukelti, nesinaudoti savo statusu savo ar sau artimų asmenų privačiai naudai gauti. Respublikos Prezidento sprendimai turi būti grindžiami Konstitucija ir teise.

Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis statusas (Konstitucijos 77 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas

Pagal Konstitucijos 77 straipsnį Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų.

Aiškindamas Konstitucijos 77 straipsnį, Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime konstatavo: „Valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų piliečių teisinio statuso.“

Pagal Konstituciją Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra išskirtinis, jis skiriasi ir nuo visų kitų valstybės pareigūnų teisinio statuso. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, individualų, išskirtinį konstitucinį teisinį statusą atskleidžia įvairios Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios: Respublikos Prezidento asmens neliečiamybę; negalimumą Respublikos Prezidentui būti Seimo nariu, užimti kitas pareigas, gauti kitokį atlyginimą, išskyrus Respublikos Prezidentui nustatytą atlyginimą ir atlyginimą už kūrybinę veiklą; asmens, išrinkto Respublikos Prezidentu, pareigą sustabdyti savo veiklą politinėse partijose ir politinėse organizacijose iki naujos Respublikos Prezidento rinkimų kampanijos pradžios; reikalavimus kandidatams į Respublikos Prezidentus bei Respublikos Prezidento rinkimų pagrindus ir tvarką; Respublikos Prezidento priesaiką; Respublikos Prezidento įgaliojimus, jų pradžią ir pabaigą ir kt. (Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas).

Respublikos Prezidentui, kaip valstybės vadovui, Konstitucijoje yra nustatyti reikšmingi įgaliojimai. Dalis Respublikos Prezidento – valstybės vadovo konstitucinių įgaliojimų yra susiję su galimybe formuoti kitas valstybės valdžią įgyvendinančias institucijas ir/arba daryti poveikį jų veiklai, priimamiems sprendimams, teisėkūros procesui.

Antai Respublikos Prezidentas turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę Seime (Konstitucijos 68 straipsnio 1 dalis). Jis pasirašo ir oficialiai paskelbia priimtus įstatymus dėl Konstitucijos keitimo (Konstitucijos 149 straipsnio 1 dalis), Seimo priimtus įstatymus (Konstitucijos 70 straipsnio 1 dalis), taip pat referendumu priimtus įstatymus (Konstitucijos 71 straipsnio 3 dalis). Respublikos Prezidentas turi teisę motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti Seimo priimtą įstatymą (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis) ir teikti jam pataisas ir papildymus (Konstitucijos 72 straipsnio 2 dalis). Pagal Konstitucijos 84 straipsnį Respublikos Prezidentas sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką (1 punktas); pasirašo Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir teikia jas Seimui ratifikuoti (2 punktas); Seimo pritarimu skiria Ministrą Pirmininką, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį (4 punktas); Seimo pritarimu atleidžia Ministrą Pirmininką (5 punktas); Ministro Pirmininko teikimu skiria ir atleidžia ministrus (9 punktas); teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką;

skiria Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus; Seimo pritarimu skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos generalinį prokurorą (11 punktą); teikia Seimui trijų Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Konstitucinio Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Konstitucinio Teismo pirmininko kandidatūrą (12 punktą); teikia Seimui valstybės kontrolieriaus, Lietuvos banko valdybos pirmininko kandidatūrą; gali teikti Seimui pareikšti nepasitikėjimą (13 punktą); Seimo pritarimu skiria ir atleidžia kariuomenės vadą ir saugumo tarnybos vadovą (14 punktą); suteikia aukščiausius karinius laipsnius (15 punktą); ginkluoto užpuolimo, gresiančio valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, atveju priima sprendimus dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, karo padėties įvedimo, taip pat dėl mobilizacijos ir pateikia šiuos sprendimus tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui (16 punktą); įstatymo nustatyta tvarka ir atvejais skelbia nepaprastąją padėtį ir pateikia šį sprendimą tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui (17 punktą). Konstitucijos 112 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas skiria apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų teisėjus, keičia jų darbo vietas. Pagal Konstitucijos 140 straipsnio 2 dalį Respublikos Prezidentas yra vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas. Respublikos Prezidentas vadovauja Valstybės gynimo tarybai (Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalis).

Konstitucijoje Respublikos Prezidentui – valstybės vadovui yra nustatyti ir kiti reikšmingi įgaliojimai: esant Konstitucijos 58 straipsnio 2 dalyje nustatytoms sąlygoms Respublikos Prezidentas gali skelbti pirmalaikius Seimo rinkimus (Konstitucijos 58 straipsnio 2 dalis), Respublikos Prezidentas teikia Lietuvos Respublikos pilietybę (Konstitucijos 84 straipsnio 21 punktą), skiria valstybinius apdovanojimus (Konstitucijos 84 straipsnio 22 punktą), teikia malonę nuteistiesiems (Konstitucijos 84 straipsnio 23 punktą) ir kt.

Minėta, kad pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Įvairūs Respublikos Prezidento įgaliojimai yra nustatyti ne tik Konstitucijoje, bet ir Seimo išleistuose įstatymuose.

Iš nurodytų Konstitucijos nuostatų matyti, kad Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas turi ir tokius konstitucinius įgaliojimus, kuriuos įgyvendindamas jis gali daryti didelę įtaką kitoms valstybės valdžią vykdančioms institucijoms – Seimui, vykdančiam įstatymų leidžiamąją valdžią, taip pat Vyriausybei – vykdomosios valdžios institucijai; Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas taip pat turi reikšmingus konstitucinius įgaliojimus formuojant teisminę valdžią. Nuo to, kaip Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas įgyvendina jam Konstitucijoje numatytus įgaliojimus, nemažai priklauso ir kitų valstybės valdžios institucijų funkcionavimas.

Pažymėtina, kad Respublikos Prezidentui, kaip valstybės vadovui, pagal Konstituciją kyla pareiga įgyvendinant jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus veikti taip, kad būtų palaikoma darni sąveika tarp valstybės valdžią vykdančių institucijų, kad Lietuvos Respublikos piliečiai – valstybinė bendruomenė galėtų pasitikėti Respublikos Prezidento – valstybės vadovo institucija, kad Lietuvos valstybė būtų tinkamai atstovaujama santykiuose su kitomis valstybėmis, su tarptautinėmis organizacijomis, kad Lietuvos valstybė galėtų deramai atlikti savo tarptautinius įsipareigojimus ir būtų užtikrinta, kad kiti tarptautinių santykių subjektai (užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos ir kt.) galės deramai atlikti savo įsipareigojimus Lietuvos valstybei. Deramas šios Respublikos Prezidento – valstybės vadovo konstitucinės pareigos vykdymas yra būtina piliečių pasitikėjimo pačia Lietuvos valstybe, kaip bendru visos visuomenės gėriu, ir jos institutais sąlyga, kartu ir kitų tarptautinių santykių subjektų pasitikėjimo Lietuvos valstybe sąlyga.

Taigi vertinant Respublikos Prezidento – valstybės vadovo konstitucinį teisinį statusą pagrėžtina, kad šis statusas – tai ne vien Respublikos Prezidentui Konstitucijoje *expressis verbis* nustatytų įgaliojimų suma. Respublikos Prezidentas, kaip Tautos tiesiogiai renkamas valstybės vadovas, simbolizuoja Lietuvos valstybę, jos visuomenės vertybes ir personifikuoja Lietuvos Respubliką tarptautiniuose santykiuose.

Respublikos Prezidento konstituciniai įgaliojimai ir Konstitucijoje jam nustatytos garantijos, Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinis teisinis statusas suponuoja ir jo ypatingą atsakomybę valstybinei bendruomenei – pilietinei Tautai.

Reikalavimai asmeniui, kuris gali būti renkamas Respublikos Prezidentu (Konstitucijos 34 straipsnio 2 dalis, 78 straipsnio 1 dalis)

Žr. 2. Asmens konstitucinis statusas, 2.3. Politinės teisės ir laisvės, 2.3.3. Rinkimų teisė, 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas.

Respublikos Prezidento priesaika (Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalis) (apie konstitucinę atsakomybę už priesaikos sulaužymą žr. 4. Valstybė ir jos institucijos, 4.4. Valdžios atsakomybė visuomenei. Konstitucinė aukščiausiųjų valstybės pareigūnų atsakomybė)

Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas

Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas, pradėdamas eiti savo pareigas, prisielia Tautai būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas. Išrinkto Respublikos Prezidento priesaikoje atsispindi pačios svarbiausios, universalsios konstitucinės vertybės, kurias Tauta sieja su Respublikos Prezidentu – valstybės vadovo pareigybe; šios konstitucinės vertybės yra neatsiejamos viena nuo kitos, šių vertybių turinys yra labai talpus, apimantis daug kitų, ne mažiau reikšmingų, konstitucinių įpareigojimų. Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų, atsižvelgiant į Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos Respublikos Prezidento priesaikos turinį, reiškia, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus, turi vadovautis tik Konstitucija ir įstatymais, negali jų pažeisti, kad Respublikos Prezidentas turi veikti vadovaudamasis tik Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, kad Respublikos Prezidentas negali veikti turėdamas tokių tikslų ir interesų, kurie nesuderinami su Konstitucija ir įstatymais, su Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, su viešaisiais interesais, kad Respublikos Prezidentas negali asmeninių ar grupinių interesų iškelti aukščiau visuomenės ir valstybės interesų, negali veikti taip, kad būtų diskredituota valstybės valdžia.

Pažymėtina, kad išrinktas Respublikos Prezidentas – Tautos tiesiogiai renkamas valstybės vadovas yra vienintelis Konstitucijoje nurodytas asmuo, prisiekiantis ypatingam subjektui, kuriam priklauso suverenitetas, – išrinktas Respublikos Prezidentas prisielia Tautai.

Pabrėžtina, kad Respublikos Prezidento priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas, ji nėra vien iškilmingas priesaikos žodžių ištarimas ir priesaikos akto pasirašymas.

Kadangi Respublikos Prezidento priesaikos institutas ir priesaikos turinys yra įtvirtinti Konstitucijoje, Respublikos Prezidento duota priesaika turi konstitucinę teisinę reikšmę ir sukelia konstitucinius teisinius padarinius: tol, kol Respublikos Prezidentas neprisiekė, jis negali pradėti eiti savo pareigų; atsisakymas prisiekti, priesaikos davimas su išlyga arba priesaikos teksto pakeitimas, atsisakymas pasirašyti Respublikos Prezidento priesaikos tekstą pagal Konstituciją reiškia, kad Respublikos Prezidentas negali pradėti eiti savo pareigų; jeigu asmuo, išrinktas Respublikos Prezidentu, neprisiekė, turi būti skelbiami nauji Respublikos Prezidento rinkimai.

Respublikos Prezidento priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas ir dėl to, kad Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas, duodamas priesaiką Tautai, viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti tik taip, kaip jį įpareigoja ši priesaika, ir jokiais aplinkybėmis šios priesaikos nesulaužyti; Respublikos Prezidentui davus priesaiką, jam atsiranda pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja Tautai duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis šios priesaikos nesulaužyti. Pagal Konstitucijos 74 straipsnį priesaikos sulaužymas yra vienas iš pagrindų, kuriems esant Respublikos Prezidentas apkaltos proceso tvarka gali būti pašalintas iš užimamų pareigų.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Respublikos Prezidento priesaikos sulaužymas kartu yra ir šiurkštus Konstitucijos pažeidimas, o šiurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas, 2004 m. kovo 31 d. išvada).

<...>

Asmuo, kuris buvo išrinktas Respublikos Prezidentu, davė Tautai Respublikos Prezidento priesaiką, po to ją sulaužė ir šitaip šiurkščiai pažeidė Konstituciją ir už tai apkaltos proceso tvarka Seimo – Tautos atstovybės buvo pašalintas iš užimamų pareigų, pagal Konstituciją negali dar kartą prisiekti Tautai, nes visada kiltų ir niekada neišnyktų pagrįsta abejonė dėl jo vėl duodamos priesai-

kos tikrumo ir patikimumo, taigi ir dėl to, ar priesaiką duodantis asmuo Respublikos Prezidento pareigas tikrai vykdys taip, kaip jas vykdyti įpareigoja priesaika Tautai, ar šis asmuo vėl nesulaužys Tautai duotos priesaikos, kitaipariant, ar šio asmens vėl duodama priesaika Tautai nebus fiktyvi.

Respublikos Prezidento konstitucinis statusas (dualistinės vykdomosios valdžios dalis)

Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas

Konstitucijoje yra nustatyti vykdomosios valdžios institucijų sistemos pagrindai, taip pat aukščiausiųjų vykdomosios valdžios institucijų įgaliojimai. Lietuvos valstybės konstitucinei santvarkai yra būdingas dualistinės (sudvejintos) vykdomosios valdžios modelis: vykdomąją valdžią Lietuvoje vykdo Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas bei Vyriausybė.

Respublikos Prezidentas – vykdomosios valdžios dalis (Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai). Konstitucijos 77 straipsnyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas (1 dalis); jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų (2 dalis). Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia aktus-dekretus (Konstitucijos 85 straipsnis). Pabrėžtina, kad pagal Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktą Vyriausybė vykdo *inter alia* Respublikos Prezidento dekretus.

<...>

Pažymėtina, kad Respublikos Prezidento ir Vyriausybės, kaip dviejų dualistinės (sudvejintos) vykdomosios valdžios atšakų, įgaliojimai yra skirtingi, vienas kito atžvilgiu autonomiškai, savarankiškai. Kita vertus, Konstitucijoje yra *expressis verbis* nurodyti tie Respublikos Prezidento ir Vyriausybės įgaliojimai, kuriuos Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė įgyvendina kartu. Antai Konstitucijos 85 straipsnyje *inter alia* nustatyta: „Kad Respublikos Prezidento dekretai, nurodyti Konstitucijos 84 straipsnio 3, 15, 17 ir 21 punktuose turėtų galią, jie privalo būti pasirašyti Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro.“ Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 1 punktą Respublikos Prezidentas *inter alia* kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką. Pažymėtina ir tai, kad, paisant Konstitucijos, įstatymu gali būti nustatytas ir toks teisinis reguliavimas, pagal kurį tam tikros valstybės institucijos būtų įsteigtos prie Respublikos Prezidento – valstybės vadovo.

Respublikos Prezidento įgaliojimai skirti valstybinius apdovanojimus (Konstitucijos 84 straipsnio 22 punktą) (plačiau apie valstybinius apdovanojimus žr. 4. Valstybė ir jos institucijos, 4.5. Valstybiniai apdovanojimai)

Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimas

<...> Valstybinius apdovanojimus <...> skiria Respublikos Prezidentas (Konstitucijos 84 straipsnio 22 punktą). Valstybiniais apdovanojimais valstybės vardu yra pagerbiami asmenys, turintys nuopelnų Lietuvos valstybei, t. y. atlikę išskirtinius darbus, kuriems buvo reikalingos ypatingos pastangos ar net pasiaukojimas ir kurie Lietuvos valstybei, visuomenei ar tam tikroms šalies gyvenimo sritims davė ypatingą naudą.

Paminėtina ir tai, kad pagal tarptautinius papročius, diplomatinę protokolą, t. y. pagal susiklosčiusią tarptautinę praktiką, valstybiniais apdovanojimais gali būti apdovanojami užsienio valstybių piliečiai (*inter alia* valstybių vadovai bei aukštieji pareigūnai), šitaip parodant ypatingą pagarbą jų valstybei bei jiems patiems ir siekiant puoselėti abipusiai naudingus Lietuvos valstybės santykius su kitomis valstybėmis.

<...>

Konstitucinės valstybinių apdovanojimų sampratos privalo paisyti ir skiriant valstybinius apdovanojimus. Respublikos Prezidentas turi gana didelę nuožiūros laisvę spęsti, apdovanoti pateiktą asmenį, ar ne. Pabrėžtina, kad Konstitucijoje Respublikos Prezidentui nėra nustatyta pareiga kurį nors asmenį ar asmenis (už kokius nors nuopelnus) apdovanoti kokiu nors valstybiniu apdovanojimu, tačiau skirdamas valstybinius apdovanojimus Respublikos Prezidentas turi paisyti *inter alia* Konstitucijos 82 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas.

<...>

Apdovanojimas kuriuo nors valstybiniu apdovanojimu – tai ne asmens, tegul ir turinčio neabejotinų nuopelnų Lietuvai, teisės ar teisėto lūkesčio įgyvendinimas, bet toks jo nuopelnų Lietuvai įvertinimas, kuris priklauso nuo Respublikos Prezidento nuožiūros ir valios.

Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teismus (apie teismų formavimą žr. 9. Teismai ir kitos teisėsaugos institucijos, 9.1. Teismai, 9.1.4. Teisėjo konstitucinis statusas. Teisėjų skyrimas, profesinė karjera ir atleidimas iš pareigų. Teisminės valdžios savivaldos institucijos)

Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas

<...> Respublikos Prezidentui, kaip valstybės vadovui, Konstitucijoje yra numatyti svarbūs įgaliojimai formuojant teismus. Respublikos Prezidentas vienokiu ar kitokiu būdu dalyvauja skiriant ir atleidžiant visų grandžių teismų teisėjus; atsvara šiems Respublikos Prezidento konstituciniams įgaliojimams yra Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija, patarianti Respublikos Prezidentui *inter alia* dėl teisėjų atleidimo iš pareigų.

Respublikos Prezidento įgaliojimai įstatymų leidybos procese

Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 22 d. nutarimas

Pagal Konstituciją įstatymų leidybos procese, be Seimo, dalyvauja ir valstybės vadovas – Respublikos Prezidentas. Antai Respublikos Prezidentas pasirašo ir oficialiai paskelbia (promulguoja) Seimo priimtus įstatymus bei turi atidedamojo (santykinio) veto teisę – įgaliojimus motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti jo priimtą įstatymą; tai yra svarbus konstitucinio valdžių padalijimo principo aspektas ir papildoma Seimo priimtų įstatymų konstitucingumo garantija (Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d., 2002 m. birželio 19 d. nutarimai). Respublikos Prezidentas turi teisę nepasirašyti Seimo priimto įstatymo ir ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo jį motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis, 84 straipsnio 24 punktą); tokio grąžinimo motyvai turi būti nurodyti atitinkamame Respublikos Prezidento dekrete (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis, 85 straipsnis); Seimas Respublikos Prezidento grąžintą įstatymą gali iš naujo svarstyti ir priimti (Konstitucijos 72 straipsnio 1 dalis); pakartotinai Seimo apsvarstytas įstatymas laikomas priimtu, jeigu buvo priimtos Respublikos Prezidento teikiamos pataisos ir papildymai arba jeigu už įstatymą balsavo daugiau kaip 1/2, o už konstitucinį įstatymą – ne mažiau kaip 3/5 visų Seimo narių (Konstitucijos 72 straipsnio 2 dalis); tokius įstatymus Respublikos Prezidentas privalo ne vėliau kaip per tris dienas pasirašyti ir nedelsiant oficialiai paskelbti (Konstitucijos 72 straipsnio 3 dalis).

Aiškindamas Respublikos Prezidento konstitucinius įgaliojimus įstatymų leidybos procese, Konstitucinis Teismas 2002 m. birželio 19 d. nutarime yra konstatavęs, kad ne vėliau kaip per dešimt dienų po Seimo priimto įstatymo įteikimo atlikti vieną iš Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalyje, 84 straipsnio 24 punkte, 71 straipsnio 2 dalyje nurodytų teisinių veiksmų – arba pasirašyti ir oficialiai paskelbti Seimo priimtą įstatymą (promulgavimo teisė), arba jį motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti (atidedamojo veto teisė) – yra Respublikos Prezidento konstitucinė pareiga. Minėtame Konstitucinio Teismo nutarime yra plačiau aptarta situacija, kai Respublikos Prezidentas, nors ir turėdamas konstitucinę pareigą ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo arba pasirašyti ir oficialiai paskelbti Seimo priimtą įstatymą (promulgavimo teisė), arba jį motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti (atidedamojo veto teisė), dėl kurių nors priežasčių nei pasirašo ir oficialiai paskelbia Seimo priimtą įstatymą, nei pasinaudoja atidedamojo veto teise.

Respublikos Prezidento veto teisė (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis) (apie Seimo įgaliojimus, susijusius su Respublikos Prezidento vetuoto įstatymo priėmimu, žr. 5. Seimas, 5.5. Seimo darbo tvarka, 5.5.2. Įstatymų leidybos procesas)

Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 22 d. nutarimas

Aiškinant Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalies nuostatą „Respublikos Prezidentas Seimo priimtą įstatymą ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo <...> motyvuotai grąžina Seimui pakartotinai svarstyti“ pažymėtina, kad Respublikos Prezidentas atitinkamame dekrete gali nurodyti įvairius motyvus – ne tik teisinius, bet ir ekonominius, politinius, moralinius, tikslingumo, susiju-

sius su Lietuvos valstybės tarptautiniais įsipareigojimais ir kt. <...> šie motyvai nebūtinai turi būti susiję su atitinkamo įstatymo turiniu, jie gali būti susiję ir su, Respublikos Prezidento manymu, padarytais įstatymo priėmimo procedūros pažeidimais, *inter alia* su tuo, kad priimdamas tą įstatymą Seimas nesilaikė Konstitucijoje ir (arba) Seimo statute įtvirtintų įstatymų leidybos proceso stadijų ar įstatymų leidybos taisyklių. Tokiais atvejais Respublikos Prezidentas, pasinaudodamas jam Konstitucijos suteikta atidedamojo veto teise, neleidžia atsirasti įstatymui, kuris, jo manymu, gali prieštarauti Konstitucijai pagal joje nustatytą priėmimo tvarką.

Pabrėžtina, kad Respublikos Prezidento motyvai, kuriais remiantis Seimo priimtas įstatymas gražinamas jam pakartotinai svarstyti, turi būti racionalūs, aiškūs, suprantami. Respublikos Prezidentas, motyvuotai gražindamas įstatymą Seimui pakartotinai svarstyti, privalo vadovautis tautos gerovės, atsakingo valdymo, pilietiškumo, socialinės darnos, teisingumo, teisės viešpatavimo imperatyvais, kitomis Konstitucijoje įtvirtintomis, jos ginamomis ir saugomomis vertybėmis. Tačiau vien tai, kad Respublikos Prezidento motyvai, kuriais remiantis Seimo priimtas įstatymas gražinamas jam pakartotinai svarstyti, kieno nors (*inter alia* Seimo narių) gali būti vertinami kaip neteisingi, negali būti dingstis kvestionuoti atitinkamo Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Konstitucijai (taip pat ir Konstituciniame Teisme inicijuojant konstitucinės justicijos bylą).

Šiame kontekste pabrėžtina, kad jeigu Seimas nesutinka su Respublikos Prezidento motyvais, kuriais remiantis Seimo priimtas įstatymas buvo gražintas jam pakartotinai svarstyti Respublikos Prezidentui pasinaudojus savo konstitucine atidedamojo veto teise, Seimas pagal Konstitucijos 72 straipsnio 2 dalį gali įveikti tokį Respublikos Prezidento veto. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidento veto Seimo priimtiems įstatymams yra santykinis, o ne absoliutus.

Pasinaudodamas atidedamojo veto teise Respublikos Prezidentas gali teikti Seimui pasiūlymus, kaip turėtų būti pataisytas arba papildytas Seimo priimtas, bet Respublikos Prezidento nepasirašytas įstatymas; šios pataisos ir papildymai turi būti nurodyti Respublikos Prezidento dekrete, kuriuo Seimo priimtas įstatymas motyvuotai gražinamas Seimui pakartotinai svarstyti. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teikti Seimui pakartotinai svarstyti motyvuotai gražinamo įstatymo pataisas ir papildymus yra ne Respublikos Prezidento konstitucinė pareiga, o teisė (Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas).

Kitoks aiškinimas, t. y. aiškinimas, esą Respublikos Prezidentas, motyvuotai gražindamas Seimui pakartotinai svarstyti jo priimtą įstatymą, visais atvejais privalo teikti Seimui pasiūlymus, kaip turėtų būti pataisytas arba papildytas šis įstatymas, reikštų, kad Respublikos Prezidentas yra verčiamas siūlyti taisyti arba papildyti net tokius įstatymus, kuriems apskritai nepritaria ir kuriems prieštarauja ne dėl to, kad juose esama tam tikrų nuostatų, su kuriomis Respublikos Prezidentas nesutinka ir kurios, jo nuomone, turėtų būti pakoreguotos, bet dėl to, kad, Respublikos Prezidento nuomone, visas tas įstatymas yra iš esmės nepriimtinas, nes yra netikslingas, neracionalus, žalingas ir pan. Nepateikdamas jokių pataisų ar pasiūlymų Seimui motyvuotai pakartotinai gražinamam svarstyti įstatymui Respublikos Prezidentas neveikia *ultra vires*.

Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią (Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktą, 112 straipsnį) (apie teismų formavimą žr. 9. Teismai ir kitos teisėsaugos institucijos, 9.1. Teismai, 9.1.4. Teisėjo konstitucinis statusas. Teisėjų skyrimas, profesinė karjera ir atleidimas iš pareigų. Teisminės valdžios savivaldos institucijos)

Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas

Konstitucijoje yra nustatyta tokia įvairių grandžių bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjų ir teismų pirmininkų skyrimo ir atleidimo tvarka, kad šiuos teisėjus ir teismų pirmininkus skiria ir atleidžia kitų valstybės valdžių – vykdomosios valdžios ir įstatymų leidžiamosios valdžios – institucijos, atitinkamai Respublikos Prezidentas ir Seimas, t. y. institucijos, kurios formuojamos politiniu pagrindu.

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai formuoti teisminę valdžią – tai reikšmingas valstybės vadovo konstitucinio statuso elementas, kad nurodytų Respublikos Prezidento įgaliojimų šioje srityje pakeitimas

ar apribojimas, taip pat tokios šių įgaliojimų įgyvendinimo tvarkos nustatymas, kad Respublikos Prezidento veiksmai būtų saistomi Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimų, reikštų Respublikos Prezidento konstitucinės kompetencijos pakeitimą. Taip pat ir Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos įgaliojimų patarti Respublikos Prezidentui dėl visų teismų teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų pakeitimas ar apribojimas reikštų Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos paskirties, kylančios iš pačios Konstitucijos, pakeitimą (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimai).

Respublikos Prezidentas dalyvauja (Konstitucijos 112 straipsnio 2, 3, 4 dalyse, 84 straipsnio 11 punkte nustatytais būdais) skiriant ir atleidžiant visų grandžių bendrosios kompetencijos teismų, pradedant žemiausiąja grandimi – apylinkių teismais ir baigiant aukščiausiąja grandimi – Aukščiausioju Teismu (taip pat visų specializuotų teismų), teisėjus, tačiau jo įgaliojimai skirtingų bendrosios kompetencijos teismų teisėjų atžvilgiu yra skirtingi. Apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų teisėjus ir teismų pirmininkus skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas, dėl to nesikreipdamas į Seimą. Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte *inter alia* nustatyta, kad Respublikos Prezidentas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką; skiria Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus.

Kaip pažymėta Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimuose, tam, kad būtų paskirtas arba atleistas Apeliacinio teismo teisėjas arba šio teismo pirmininkas, Respublikos Prezidentas privalo kreiptis į Seimą ir, jeigu gauna Seimo pritarimą, gali atitinkamą asmenį paskirti Apeliacinio teismo teisėju ar šio teismo pirmininku arba atleisti atitinkamą Apeliacinio teismo teisėją ar šio teismo pirmininką, taip pat (*inter alia* jeigu paaiškėja tam tikros tokiam paskyrimui arba atleidimui reikšmės turinčios aplinkybės) gali to asmens nepaskirti Apeliacinio teismo teisėju ar šio teismo pirmininku, o teikti Seimui kitą kandidatūrą, arba neatleisti atitinkamo Apeliacinio teismo teisėjo ar šio teismo pirmininko (jeigu pagal Konstituciją atleisti tą teisėją nėra privaloma).

Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija.

Konstitucijoje numatytą specialią teisėjų instituciją Konstitucinis Teismas interpretuoja kaip svarbų Teismo – savarankiškos valstybės valdžios – savivaldos elementą; įstatymais ir kitais teisės aktais reguliuojant santykius, susijusius su teisėjų paskyrimu, paaukštinimu, perkėlimu ar atleidimu iš pareigų, negalima paneigti nurodytos specialios teisėjų institucijos kompetencijos, konstitucinės prigimties ir paskirties; speciali teisėjų institucija yra atsvara Respublikos Prezidentui kaip vykdomosios valdžios subjektui formuojant teisėjų korpusą (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai). Konstitucijoje įtvirtinti teisminės valdžios visavertiškumas, savarankiškumas, nepriklausomumas, konstitucinis valdžių padalijimo principas neleidžia minėtos specialios teisėjų institucijos konstitucinės paskirties ir funkcijų aiškinti taip, kad būtų paneigiamas arba ignoruojamas jos, kaip atsvaros Respublikos Prezidentui formuojant teisėjų korpusą, vaidmuo (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas).

<...>

<...> Konstitucijos 115 straipsnyje numatyti ir tokie teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindai, kurie yra objektyvaus pobūdžio faktai ir nėra susiję su teisėjo laisvu apsisprendimu, kaip antai pasibaigęs įgaliojimų laikas, kuriam jis buvo paskirtas eiti teisėjo ar teismo pirmininko pareigas. Esant tokiam konstituciniam Aukščiausiojo Teismo teisėjo ar šio teismo pirmininko atleidimo iš pareigų pagrindui Respublikos Prezidentas privalo įsitikinti, kad iš tikrųjų yra nurodytas objektyvaus pobūdžio faktas, t. y. pasibaigęs įstatymu nustatytas Aukščiausiojo Teismo teisėjo ar šio teismo pirmininko įgaliojimų laikas, ir, jeigu įgaliojimų laikas yra pasibaigęs, privalo kreiptis į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, kad ši patartų

dėl Aukščiausiojo Teismo teisėjo ar šio teismo pirmininko atleidimo iš pareigų, nes pasibaigė to teisėjo ar teismo pirmininko įgaliojimų laikas. Minėta speciali teisėjų institucija savo ruožtu privalo įsitikinti, kad iš tikrųjų yra nurodytas objektyvus pobūdžio faktas (pasibaigęs įstatymu nustatytas Aukščiausiojo Teismo teisėjo ar šio teismo pirmininko įgaliojimų laikas), ir, jeigu jis yra, privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėją ar šio teismo pirmininką iš pareigų, t. y. ji pagal Konstituciją negali nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėjo ar šio teismo pirmininko iš pareigų. Respublikos Prezidentas, gavęs tokį specialios teisėjų institucijos patarimą, privalo teikti atitinkamą asmenį Seimui atleisti iš pareigų.

Respublikos Prezidento įgaliojimai skiriant teisėjus

Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimas

Pagal Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarime suformuluotą doktriną, pasibaigus apylinkės teismo teisėjo penkerių metų įgaliojimų laikui, Respublikos Prezidentas tokį asmenį gali, bet neprivalo skirti apylinkės teismo teisėju iki jam sukaks 65 metai; net ir tuo atveju, kai Teismų taryba pataria skirti teisėją toliau eiti pareigas iki jam sukaks 65 metai. Minėtu atveju apylinkės teismo teisėjo atleidimas ar paskyrimas iki jam sukaks 65 metai, pasibaigus jo penkerių metų įgaliojimų laikui, yra Respublikos Prezidento diskrecija, kurią įgyvendindamas Respublikos Prezidentas vadovaujasi ne tik asmens noru toliau eiti teisėjo pareigas, bet ir viešuoju interesu, kad teisėjais būtų skiriami tik tinkamų dalykinių ir asmeninių savybių turintys asmenys. Jei Respublikos Prezidentas kreipiasi į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, kad ji patartų dėl teisėjo paskyrimo, o šioji pataria Respublikos Prezidentui to asmens neskirti teisėju, Respublikos Prezidentas pagal Konstituciją negali to asmens paskirti teisėju.